

»Isumaminik«-ideologien og de »uforståelige« ungdomsselv mord i Grønland

Af Ing-Britt Christiansen

Da jeg besøgte Ilulissat sommeren 1987, blev jeg først og fremmest slået af den kolossale ændring, byen havde undergået siden jeg boede og arbejdede der som socialpædagog i årene 1970-72. I begyndelsen af 70'erne var byen knapt nok en by efter danske forhold – byen havde kun 2.544 indbyggere i 1970 – og bortset fra de nybyggede »Sorte Blokke« (etagehuse med moderne lejligheder) var sygehuset og børnehjemmet de største bygninger i byen.

I 1987 fandtes der adskillige enklaver med moderne boligbebyggelse, to store skoler, en stor idrætshal og adskillige vuggestuer og børnehaver. Vejnettet var blevet stærkt udvidet og forbedret, og der var bygget en lufthavn nær byen.

Den generelle levestandard så ligeledes ud til at være forbedret. De fleste mennesker virkede velklædte og den iøjnefaldende fattigdom, der stadig var ret synlig i begyndelsen af 70'erne, så ud til at være forsvundet. Ved første øjekast så det ud til, at dette var en by, hvor den materielle udvikling havde gode kår og hvor der åbenbart herskede en del optimisme og fremtidstro.

Blandt byens mange nyanlæg fandtes der også en ny kirkekård, og under et besøg på denne fik jeg udpeget et sted med 9 nye grave på rad og række. Disse grave viste sig til min overraskelse at være gravsteder for unge mænd i begyndelsen af 20'erne, der alle havde det tilfælles, at de havde begået selvmord. Seks af de unge mænd kendte hinanden godt, idet de havde gået i klasse sammen. I klassen havde der oprindeligt været 8 drenge.

En forklaring på, hvorfor forholdsvis mange unge mænd havde valgt at afslutte livet i så ung en alder og under så dramatiske omstændigheder, var der ingen, der kunne give mig. Mine Ilulissatvenner fortalte, at en del af selvmordene forekom uforståelige, eftersom flere af de unge mænd, der havde taget livet af sig, kom fra gode hjem, og at de havde været særdeles dygtige og vellidte, ligesom de var blevet set op til i kammeratskabsgruppen.

Den danske psykiater Inge Lynge har med baggrund i mange års arbejde på Dronning Ingrid's Hospital i Nuuk påpeget, at ungdomsselv mordene groft sagt kan deles i 2 grupper: Inge Lynge

skriver at den ene gruppe kommer fra disharmoniske hjem med et stort alkoholforbrug og deraf følgende problemer; og den anden gruppe kommer fra velfungerende hjem med en konstruktiv atmosfære. Selvmordene i sidstnævnte gruppe forekommer ofte ganske uforståelige for omgivelserne. Inge Lynge siger endvidere, at mange unge mænd tager livet af sig selv uden i forvejen at have tilkendegivet en sådan intention, ligesom der ej heller har været tegn på følelsesmæssige problemer. Selvmordet foregår ofte i hjemmet, bag lukkede døre, men med andre familiemedlemmer tilstede i huset. Det mest almindelige motiv synes at være følelsesmæssig afvisning fra en partner (Lynge 1985:57).

I Canada findes et parallelt selvmordsmønster blandt inuit, og psykiateren D. D. Rodgers giver følgende karakteristik af en person i risiko-gruppen: En mand i 18-19 års alderen, der netop har afsluttet skolegangen, ofte den førstefødte søn og almindeligvis familiens favorit. Selvmordet forekommer i forbindelse med romantiske problemer og indtagelse af alkohol (O'Neil 1984:436).

Hvor sociologien prøver at indkredse elementer til en forståelse af selvmord gennem indsamling af kvantitative data til beregning af selvmordsraten, der har betydning i forbindelse med komparative studier, prøver psykologien at forklare selvmord ved at afdække ubevidste følelsesmæssige mekanismer og motiver. Men da den vestlige psykologi er udviklet på baggrund af det vestlige menneskes forestillinger om verden, og dermed ikke inddrager mennesker, der

er socialiserede i andre kulturer, bliver både sociologien og psykologien utilstrækkelige, når det drejer sig om ikke-vestlige kulturer. Her er det nødvendigt at inddrage aspekter vedrørende socialiseringspraksis, personbegrebet i den specifikke kultur, samt den samfundsmæssige struktur.

I denne artikel vil jeg især fokusere på, hvorledes det grønlandske personbegreb, der lægger vægt på individets autonomi (herom senere) samt »isumaminik«-ideologien – der værdsætter ideen om ikke-indblanding i andres forhold – kan være medvirkende til, at selvmordsraten blandt unge grønlandske mænd er verdens højeste.

»Isumaminik«/ikke-indblandings ideologien

Traditionelt har det været upassende at omtale egne problemer:

»Det er også en almindelig erfaring, at det hos eskimoerne i meget høj grad hører til god tone at bagatellisere sine egne vanskeligheder, hvor store de end kan være; ja, at det ligefrem anses for latterligt at fortælle alvorligt om egne strabadser og lidelser.«

(Jensen 1965:33).

Det opfattes stadigvæk som latterligt at tale om personlige problemer. At denne norm hænger nøje sammen med den grønlandske identitet og personopfattelse vil jeg komme ind på ganske kort.

»Grønlænderne er et tolerant folk.« »Isumaminik/lad være med at blande dig« er et meget grønlandsk udtryk, og da grønlænderne er blottet for dømmende adfærd i forhold til

deres medmennesker, tager de hverken sig selv eller andre så alvorligt, at de gider blande sig i andres opførsel.« (Finn Lynge 1989).

Det grønlandske udtryk »isumaminik/ lad være med at blande dig« er meget væsentligt for forståelsen af, hvorledes grønlænderne opfatter personen. Iflg. grønlandsk ordbog betyder isumaminik »af sig selv« eller »efter eget tykke« (egentlig isuma = mening, tanke, sind og mimik = iflg. hans). Semantisk viser udtrykket, at mennesket er autonomt, det er sin egen med selvstændige, uafhængige meninger og holdninger. Man anerkender, at enkelte mennesker er distinkte personligheder med egen vilje og ret til at handle uden at redegøre for bevæggrundene herfor. Ingen, heller ikke børn, behøver at forklare deres handlinger til omgivelserne, medmindre han/hun selv vælger at gøre det. Autonomien respekteres af omgivelserne, og det anses for upassende at blande sig i andres forehavender. Personen er kun ansvarlig i forhold til sig selv, og i den eskimoiske kultur findes f.eks. ikke ideer om kollektiv ansvarlighed, som ses i andre kulturer, hvor den enkeltes fejltrin ofte får konsekvenser for familien eller klanen.

Dette medfører muligvis, at individet i personligt belastende situationer let kommer til at føle sig usædvanligt alene, men medfører også et fravær af manglende kollektiv skyld i forhold til de nærmestes uhensigtsmæssige og/eller uacceptable handlinger, hvilket kan være en stor lettelse.

Den amerikanske antropolog Ri-

chard Condon gør opmærksom på, at inuit ikke forventer, at autonomi og ansvarsfølelse går hånd i hånd, sådan som vi opfatter disse begreber. Selv forældre føler sig ikke ansvarlige i forhold til mindre børns gale streger, de tillader børnene en høj grad af autonomi, allerede inden børnene har vist den mindste grad af ansvarsfølelse. Forældrene mener, at ansvarsfølelsen vil komme, efterhånden som børnene bliver modne (Condon 1987:192).

Ideologien vedrørende ikke-indblanding i personlige forhold er ligeledes et højt værdsat begreb hos eskimoer, der lever på traditionel vis, hvad Jean L. Briggs' monografi »Never in Anger« vidner om (Briggs 1970). Inge Lynge mener ligeså, at den traditionelle respekt for den enkelte autonomi er dybt forankret i grønlænderne og på et dybere plan, end vi danskere almindeligvis er opmærksomme på (Lynge 1985:55).

Der findes desværre ikke meget antropologisk materiale vedrørende »isumaminik«/ikke-indblandings ideologien blandt grønlændere. Dog har eskimologen Per Langgaard, på baggrund af sammenlagt 3 års ophold som skolelærer i en grønlandsk bygd (1976-77 og 1981-83), indirekte skrevet om »isumaminik« ved at beskrive, hvad der blandt grønlændere anses som passende opførsel (Langgaard 1986).

At et barn er »naalattoq«, er ifølge Langgaard det allerbedste, der kan siges om et grønlandsk barn. Et »naalattoq« barn er genert og viser mangel på nysgerrighed. Manglen på nysgerrighed betyder ikke, at barnet er passivt i forhold til omgivelserne, men at det kender sin

plads og ikke blander sig i andres affærer, dvs. de voksnes, inklusive forældrenes (ibid:301). Barnet iagttager de voksne og drager sine egne konklusioner, men det opmuntres ikke til at spørge og holder derfor mund. Hvis barnet alligevel stiller spørgsmål, får det enten ikke noget svar eller et modspørgsmål. Jean Briggs fremhæver, at blandt Utkuhikhalingmiut bliver »hvorfor« almindeligvis opfattet som et uforskammet spørgsmål (Briggs 1970:264).

Blandt voksne grønlandere viser god opførsel sig ved lavt monotont toneleje, lange pauser i talen, en sky fremtræden og man undgår voldsom gestikuleren. Hvis man fremkommer med egne meninger, skal de fremføres med mange reservationer, og man skal undgå at bringe emner på bane, der kan være kontroversielle. Man skal undertrykke vrede, selv om man føler sig uretfærdigt behandlet. Traditionelt så eskimoerne på vrede som noget kun børn oplever og vredesudbrud blev opfattet som en trussel og var tabuiseret (Briggs 1970).

Hvis man endelig udtaler sig, er det passende at ende enhver sætning med at udtrykke en vis usikkerhed med hensyn til det fremførte ved at henvise til tredje person og f.eks. sige: »xx sagde at ...« Eller man kan bruge ord som »asukiaq«, »nalura« og »immeqa«. Ifølge ordbogen betyder de to første ord »det ved jeg ikke«, og det tredje betyder »måske«. Ifølge Langgaard er meningen enten »jeg ønsker ikke at kommentere det stillede spørgsmål« eller »jeg er uenig« og ordene er således synonyme med den blandt grønlanderne passende tavshed som svar (ibid:305).

Som svar på ubehagelige spørgsmål har jeg ofte hørt grønlanderne sige »taamagunarpoq« – »ja, sådan er det nok« eller »taamasinnaavoq« – »sådan kan det godt være«.

Udpræget humoristisk sans er højt værdsat, og evnen til at gøre grin med sig selv eller andre i følsomme sociale situationer beundres.

Det allerværste en grønlander kan være, barn som voksen, er »naalagaaniartoq«, dvs. een der prøver at blive leder. Et menneske, der fører sig frem som en leder, står i modstrid med alt, der forbindes med god opførsel. Blandt børn optræder ordet »naalagaaiar-« (påhæftet forskellige affixer) som et meget vigtigt »afrettende« udtryk i den indbyrdes opdragelse, og et barn er straks sat på plads, hvis det kaldes naalagaq« (ibid:305). Udtrykket bruges iøvrigt ofte som synonym for en dansker.

De fleste grønlandere prøver på at undgå konfrontationer og

»will not see the conflict as a question of winning or losing. The main task concerning conflicts is to keep or re-establish peace and consensus.«
(Lyng 1985:60).

Ifølge Langgaard er der således disse 3 muligheder for konfliktløsning ved interpersonelle konflikter:

- man undlader stillingtagen i kontroverser,
- man tilkendegiver uenighed ved at henvise til at »xx mener at ...«,
- man undgår at optræde som leder.

Der findes dog endnu en acceptabel udvej til at udtrykke vrede, uenighed eller nævne kontroversielle emner – man kan skrive et digt eller en sang.

»I Grønland siges utilfredshed ikke, den synges«.
(Petersen 1989).

Traditionelt frembragte man en sang eller et digt for at få afløb for negative følelser. Når man var uenig med en anden person udfordrede man pågældende til sangkamp. Sangkampen foregik i fuld offentlighed med bopladsfællerne som dommere. I den antropologiske litteratur beskrives sangkamptraditionen sædvanligvis som en del af det eskimoiske retssystem, se f. eks. Hoebel 1964. Jeg vil tilføje, at denne skik har givet mulighed for, at man under acceptable former og i fuld offentlighed har kunnet give udtryk for sin uforbeholdne mening om en modstander. Den som havde fundet på de smarteste vendinger, de mest humoristiske indfald, og som fik publikum til at grine på modpartens bekostning, eller som med en formulering ramte plet i modstanderens bløde punkt, havde vundet. Sangkamptraditionen eksisterer ikke mere, men jeg vil påpege, at traditionen har iført sig en ny forklædning, idet:

»Poesi bliver anvendt meget i dagens Grønland, når man vil udtrykke følelser eller *give sin mening til kende* om et eller andet.«
(Bertelsen 1983:287, min understregning).

»Isumaminik«-ideologien og selvmordene

»Isumaminik«-ideologien bidrager muligvis til den høje selvmordsprocent, idet der, såvidt jeg kan se, ikke findes kulturelt acceptable udveje for voldsomme personlige problemer inden for de af samfundet givne rammer for god opførsel. Den specifikke opfattelse af, hvad der konstituerer god opførsel, bevirker, at man afstår fra at reagere overhovedet, når de nærmeste viser tegn på personlige problemer, eftersom en reaktion der griber ind i vedkommendes autonomi vil forekomme så upassende, at den ikke er umiddelbar tænkelig. I forbindelse med selvmordstrusler bemærker Inge Lynge, at:

»Often it is as if the threat of suicide has a paralyzing effect or as if they hope that taking no notice will make it vanish.«
(Lynge 1985:55).

Hvor vi i Danmark tolker manglende indgriben ved selvmordsforsøg som ligegyldighed er dette slet ikke tilfældet i Grønland. »Isumaminik«-ideologien betyder ikke, at signifikante andre ikke opfatter selvmordstruslerne eller at de reagerer med ligegyldighed, men snarere at de føler sig berettigede eller i stand til at blande sig, hvilket Inge Lynge ligeledes gør opmærksom på:

»In some cases the relatives had not taken the threats seriously, and in others they had not *felt comitted or entitled to interfere*, or they had not known what action to take.«
(Lynge 1980:89, min understregning).

At selvmordet ofte sker helt uden forvarsel og derfor kommer som et chok for omgivelserne, betyder ikke, at grønlænderne ikke har opfanget de signaler, den selvmordstruede har udsendt. Men da alle grønlændere er socialiserede efter samme normer og hylder »isumaminik«-ideologien, er de afskåret fra at handle ud fra disse signaler. Der er ikke kulturel baggrund for en aktiv handlen, da indgriben i et andet menneskes beslutninger er utænkelig i en grønlandsk sammenhæng. Omgivelserne bliver selv paralyserede over for voldsomme følelsesudbrud, der er tabu

blandt grønlændere. »Isumaminik«-ideologien bevirker, at man hverken er i stand til at tale åbent om de mange selvmord eller gribe ind over for en person, der er selvmordstruet.

»Isumaminik«-ideologien influerer ligeledes på, hvordan andre alvorlige samfundsproblemer tackles. F.eks. er det i Grønland tilsyneladende accepteret, at store dele af befolkningen er ved at bevæge sig ind i et livsnedbrydende alkoholforbrug, hvilket efter min opfattelse til dels skyldes forestillingen om ikke-indblanding.

Litteratur

- Briggs, Jean L., 1970. *Never in Anger - Portrait of an Eskimo Family*. Harvard University Press, Cambridge.
- Brochmann, Helene, 1990. Bistand i forbindelse med de grønlandske ord og vendinger.
- Christiansen, Ing-Britt, 1990. *De »uforståelige« ungdomselvmord i Grønland: En kulturel analyse*. Specialerække nr. 32, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Condon, Richard, 1987. *Inuit Youth*. Rutgers University Press New Brunswick and London.
- Hoebel Adamson, E., 1964 (1954). »The Eskimo: Rudimentary Law in a Primitive Anarchy«. I: *The Law of Primitive Man*. Harvard University Press.
- Jensen, Bent, 1965. *Eskimoisk festlighed - Et essay om menneskelig overlevelsesteknik*. Gads Forlag, København.
- Langgaard, Per, 1986. »Modernization and Traditional Interpersonal Relations in a Small Greenlandic Community: A Case Study from Southern Greenland«. - I: *Arctic Anthropology*, vol. 23. No. 1 & 2, pp. 299-314.
- Lynge, Finn, 1989. *Identitet i Grønland*. Symposium 23.10.-26.10, Center for Kulturforskning, Århus Universitet.
- Lynge, Inge, 1980. »Suicide in Greenland«. - I: *Nordic Council Arct. Med. Res. Rep. No. 27*, pp. 88-92.
- Lynge, Inge, 1985. »Suicide in Greenland«. - I: *Arctic Medical Research* 40/85, pp. 54-61.
- O'Neil, John D., 1984. »Self-Determination and Inuit Youth: Coping with Stress in the Canadian North«. - I: *Circumpolar Health*, pp. 436-442.
- Petersen, Robert, 1989. *Identitet i Grønland*. Symposium 23.10.-26.10, Center for Kulturforskning, Århus Universitet.